

HEGEDŰS IMRE JÁNOS
Veronika kendője

(regényrészlet)

Női hang

Legalább a családnak hagyott volna békét! Mi nem voltunk bugrisok, úri családnak számítottunk Kispesten, mégis, ha baja volt velem, ha részegen állított haza, s összecsapunk, mindig Ádámgig s Évágig ment vissza, úgy vájkált a múltunkban, mint egy sámán a ló beleiben, amit hülye történelemtanárnk olyan undorítóan magyarázott a gimiben. Anyutól – mondta – férfias természetet örökölttem, azért vagyok porosz katonatiszt, apámtól, aki a mostohaanyjával dugott három évig, a puhány jellemet; rosszabb volt egy rühatka detektívnél, addig hízelgett apunak, amíg szegény elárulta ennek a futóbolondnak élete nagy titkát, amiről mi, saját gyermekei sem tudunk, kifaggatta, hogy aztán az én fejemre öntse a bilit, ha veszekedtünk.

Apu édesanyja korán meghalt, emiatt félárván nőtt fel, az apja ivott, mint a gödény, és amikor részeg volt, láb-szíjjal verte kékre, dagadtra a fiát, ha az elrontott egy fejelést vagy talpalást, s kárba ment a drága anyag. Aztán fiatalasszonyt hozott a házhoz, apu mellett cseperedett föl, a disznó ribanc nem érte be az öreggel, addig riszálta a farát, amíg rávette mostohafiát az üzekedésre, s azután sem hagyott békét neki, miután megnősült, vagyis elvette anyut. A bátyám, Feri már megszületett, a mostoha mégis eltöltötte apámat anyutól, elhíresztelte szegényről, hogy rosszbetegségben szenved, ezért nem született sokáig a családnak gyerek, én is csak az orosz fogság után jöhöttem a világra. De hát mi köze volt ehhez Marcinak? Ki engedte meg neki, hogy beleüsse az orrát ilyen kényes dolgokba? Egy rendes család nem teregeti ki szennyését a világnak. Igaz, ő nem mondta senkinek, csak nekem, de megette vele az életem, ahányszor csak bevetésről jött, vagyis a kocsmából, csattogtatta a fogát, úgy vicsorogta, volt honnan örököljem a moral insanityt, pesti vegyestál vagyok, romlott a csontom velejéig, ráadásul ágáló pesti poloska, ők mindig is tudták ezt vidéken. Még a pedáns tisztaságunkat is kikezdte, anyuról titokban szénrajzot készített, fél zoknival a bogos kezében eszeveszetten súrolja a sparhertet, címet is adott a rajznak: Nő, félzoknival. Jobb lábát kissé behajlítva előre teszi, lépni akar, de nem indul, hanem mereven áll, mintha sóbálványá változott volna, hosszú arcát még hosszabbra nyújtotta, átkozódik, vad indulat a szemében, olyan, mint egy mesebeli boszorkány. Persze hogy szokott hangosan szitkozódni, én is azt csinálom, ha felbosszantanak, de milyen jogn

foglalkozik velünk, ez családi vonás, attól könnyebbülünk meg, ha mindenkit elküldünk, amikor senki sem hallja, az édesanyja rühös izéjébe. Agyongyötört azzal is, hogy mi a firhang mögül leskelődünk a világra, nézzük, jár-e valaki a gangon, s csak akkor lépünk ki az ajtón, ha sehol senki, hogy ne kelljen köszönni. Hát ez egy festő dolga? Ilyesmikkel foglalkozik egy művész? Elméletet tudott szülni, abban nagymester volt, vagyishogy ő emiatt nem bontakozhatott úgy ki, ahogy szeretett volna, magammal hoztam ezt a szellemet, elzártam a világtól, csak azokkal barátkozhatott, akiket én megszabtam, rendszerint süket tanügyi tyúkokkal s még hülyébb férjeikkel, velük, mondta, a napi bevásárláson, a bendő-gondokon s az öltözködésen kívül semmiről sem lehet szót váltani, tanári konferenciákat tartanak, ha valakinél összejönnek, s szidják a hülye kölyköket. Hát az ő hóbörgő cimboráival mit lehetett kezdeni? Meg sem mukkantam, ha néha beengedtem a házamba, s vacsorát főztem nekik. Egy szót sem értettem a sok zaggyvaságból, amit az új formaeszközökről, térhatásról, dimenziókról, színekről, fényről, árnyékról összehordtak. A lírai absztrakció önmagában nem elég, kiabáltak, pop art nélkül nincs igazi megújulás, s még azt is hiperrealizmusba kell átvinni! Dinamikus struktúrákkal, redukcionista módszerekkel, organikus nonfigurációval kell megbontani a képi rendszert, stilizálni kell a tájat, mert a posztimpresszionizmus már elavult, fel kell fedezni a fényenergiát, csak kalligrafikus ecsetkezeléssel léphetünk egyet előre, másik a nazarénus iskolát akarta volna feltámasztani a proletkultos sablonok, a szocreál dogmák ellensúlyozására, harmadik a mágikus realizmus és a szürnaturalizmus mellett kardoskodott. Így folyt ez a blabla órákon keresztül, nyomták ezt az albérleti dumát, én visszahúzódtam a konyhába, s ott írtam le az elkapott szavakat, mondatokat, másnap Marci lexikonjait, szótárait is kézbe vettem, hátha egyszer meg tudok szólalni, ne higgyék ezek a kergető birkák, hogy ők a világ csicsás lángelméi, esküszöm, egy osztást sem tudnának elvégezni hiba nélkül.

S mégis, akármennyit veszekedtünk, nagyon büszke voltam Marcira, ha ilyenkor halkan, csendesesen megszólalt: – Fiúk, nincs a világon ember, aki megmondaná póre szavakkal, mitől jó egy kép, mert az napszél, ígézet, szemverés, vakító villanás, ködös látomás, barlang falán Isten árnyéka, seb föld felszínén, szín és zene, értsétek meg, fiúk, a jó kép pozitív stressz, a jó kép boldogság-hormon, szóval...

Hóbörgés volt ez is, de legalább szép blabla, amit nem fejezett be, megakadt, elhallgatott, nagy csend keletkezett, a teljes blöfföt nem értettem, csak a napszelet, mert az fizika, az én szakmám, nyilván a disznósorda is csak sejtette a lényegét, elhalkultak, kezüket mocskos farmer-

jükbe törölték, ittak még egy darabig, meg sem köszönték a vacsorát, s továbbálltak. Anyu, szegény, mindig eljött, egész nap takarított, ha nálunk járt a horda, szerinte rosszabb ez, mint apu és a mostoha etyepetyéje, egyik férfi sem jobb a másiknál, fal mellé kellene állítani az összest, de hát mit tehettem, ilyesmiért nem válhattam el, s tudtam, akkor Marci még nem járt senkihez, akkor még gyöngyharmatos Szent Márton volt, Veronika dédelgetett fia és az én férjem, inni is csak később kezdett, miután külön ágyba, külön szobába fektettem. A lányok nőttek, s ahogy kinyílt a csipájuk, belebolondultak az apjukba, ölni tudtak volna érte. Mellettem csak anyu állt, pedig Bernadette a mi fajtánk, de ő cinikusan intézett el engem

egy-két foghegyről odavetett, halálos sértéssel, még most sem tudom, ő szólt ki először a száján vagy az apja, hogy skorpió vagyok, fekete pók, vagy mi a kurvaisten, honnan tudjam, melyik falja fel a társát, mondják meg a biológusok. Tímea ennél is rosszabb volt, úgy harcolt az apjáért,

mint egy nőstény oroszlán, szemembe vágta, hogy én teszem tönkre, egy férfi olyan, amilyené a feleség formálja, markotányos, barbár matróna vagyok, soha nem lett volna szabad férjhez mennem.

Hát nem kellett volna már akkor felakasztanom magam a spájzban egy vaskampóra?

Nem kötöttem fel magam, inkább őrlődtem a két malomkö között: anyu cukkolt a válásra, mert egy bizalmas beszélgetésben elmondtam neki, tudok a nagy titokról, apu Marcinak mindent elmondott. Nem árulhattam el senkinek, hogy éppen amiatt szeretem Marcit, amiért mások gyűlölik, vagyis hogy bitang csibész, hogy van benne valamilyen kurva kedvesség, szűzmáriát is rá tudná venni a bűnre, a férfiak utálják, szerintük pofába mászó képe van, de minden nő nyihog neki már messziről. Hogy magyarázzak meg ilyesmit egy anyának, különösen egy olyanak, aki minden férfit utál? Annyit mégiscsak muszáj Marci javára írni, hogy máglyán sem mondta volna el rajtam kívül senkinek a szüleim titkát, apu üzekedését a mostohával és a fogság utáni lábszízajást, de az már nem ért semmit, már megszakadt a gát, anyu, a büszke, gógós Wellmann lány nem tudott többet szembe nézni se velem, se Marcival szígyenében, annyira piszkos és megalázó volt az egész.

Hát ilyen mocskos az élet? Már születése előtti múltját sem vállalhatja az ember? Lehet úgy élni, hogy még a világon sem voltam, s már akkor végigsöpört rajtunk a döghalál? Szabad volt nekem, a kisebbik tesómnak s a húgomnak megszületni? Képesek voltak összehozni még három gyereket az orosz fogság és a nagy verések után? Nem kellett volna nekünk, apuval együtt elenyészni az ázsiai földben a kínai határszélen? Ki lehet bírni ennyi aljasságot, ennyi szennyet, ennyi bűnt? Emberek vagyunk mi, vagy férgek?

S mégis most, egyedül kiabálva az üres házban, visszasírom azt az időt, visszasírom a szörnyűséges gyönyört, visszasírom – hogy is mondta Marci? – az együttélés hagymázás lázát, a házasság kibírhatatlan misztériumát.

De minden hiába, mert jött a sátáni kísértés, Marci félrelépése, jöttek az alkoholos esztendők, s akkor minden elpusztult. Akkor, ha veszekedtünk, nem kímélte a szüleimet sem, s minden példabeszéde arra ment ki, hogy énmiattam vetél el a tehetsége, olyan vagyok, mint anyám, s szemem kö-

zé vágta a másik, még szörnyűbb titkot, amit sátáni ravaszágával kipiszkált apuból: anyu lábszíjjal verte, amikor hazajött az orosz fogságból, így adta vissza fajtalankodása miatt a kölcsönt. Enni adott neki, mint egy disznónak, megfüröszttötte, tisztára dörzsölte az elfonnyadt testet, aztán naponta egyszer-kétszer, attól függően, mekkora volt a mérge, végigszíjazta talpától a feje búbjáig az ágyban, s mondta: – Nesze neked, te bűdös lator! Kell-e még a mostoha rohadt valaga?

Kérdezem, ezerszer kérdezem: Hogy tudtak ezek után három gyermeket a világra izélni? Senki nem tudott erről a borzalomról, csak ők ketten, amíg be nem lépett közénk Marci, ez a démon, ez a Lucifer, szerinte az élet ellentéte szüleim sorsa, mindenképp meg kellene festeni a bizarr jelenetet, szálfegyenes matróna veri szíjjal hernyóvá zsugorodott férjét, mekkora tabló lenne: tótágast álló Golgota! Soha nem festette meg, az eredmény az lett, hogy Marci kettőnkre vonatkoztatta ezt az átkozott sztorit, példalózott, célzásokat tett, ha kiabáltam, ha ordítottam, ha szidtam a leánykákat, vessék meg az ágyukat, húzzanak tiszta bugyit, rakják helyükre a könyveket, füzeteket, már hallottam, na, veri az ördögöt a felesége. Még ezt a bugris mondást is kifordította a fonákjára,

csakhogy mocskolni tudja a szüleimet. Hát nem ő volt a sátán? Mit szólt volna hozzá, ha én is sorra veszem a bundaszagú rokonait, a nyüves szalonnát, amivel megkínáltak, a naftalinos ágyneműt, az anyja koszos kötényét s büdös vállkendőjét, amivel az aluljáróban takarja most az arcát, a zsíros eszcájpgot, az odakozmált edényeket, az apja sáros gumicsizmáit, a rőfögő disznókat, a tetves tyúkokat, a rühös kutyát? Még Marci kedves gesztusait, legszebb vonásait is meggyűlöltem, amikor felfedeztem, hogy az anyjától származnak. De elviseltem mindent, szerencsére nem éltünk együtt, csak akkor utaztunk le, ha Marcira rájött a honvágy, a vidékmánia, ha otthoni téma kellett neki, és festeni akarta Hany ronda szalamandrát, gőzölgő mocsárlápjait, barkós cinegét s az eszméletlenül koszos tőzegásókat. Mit lehetett azokon szeretni?

Férfihang

Heket. Igen, a születés és az alkotás békafejű egyiptomi istene állt a spájzban, beföttes üveggel a kezében, amikor rányitottam. Egyedül volt otthon, s nagy izgalomban, mert cukorbetegsége miatt éppen kompótot nem nassolhatott, elfelejtette bezárni az ajtót, így megleptem. Porcelánbaba arcát egészen közelről világította meg egy fali villanyégő, s ebben a szennyessárga fényben olyan átszellemülten kanalizta a meggykompótot, ahogy csak hermafrodita plébánosok tudnak misét celebrálni. De mégis inkább békára hasonlított, ez lefokozta a glóriás ragyogást, kitátott szája rés volt, nem lyuk, sokdioptriás szemüvegével nagy szemű kétéltűre emlékeztetett. No, gondoltam, itt van Hany Istók ikertestvére, csak nem halszájú, hanem békafejű: óriási téma. Alig hallhatóan köszöntem, ettől szörnyen megijedt, kiejtette kezéből a beföttes üveget, s az úgy robbant szét a kamra téglapadlóján, mint egy kézigránát. Hoztam törlőrongyot, személtlapátot, seprűt, nyugtattam, ne búsuljon, Imre bácsi, nem szólok senkinek a tiltott gyümölcsről, csak éppen meséljen nekem Távol-Keletről, s énekelje azokat a tunguz vagy kínai dalokat, amiket tanult, amiből egy szót sem ért, de fájdalmasak, akárcsak a csángó kesergők vagy az archaikus népi imádságok. Nekem legalábbis szomorúaknak tűntek, ő viszont makacszkodott, egészen más ott az emberek lelkülete, vidám keresztelőkön, lakodalmakon énekelik ezeket, akkor bizonyára a születés csodájáról, szerelemről, érzékiségről szólnak. Ez hozott össze minket, az egzotikus zene és az Amur, a csodálatos folyó, amelyről olyan lelkesen beszélt, mint az amerikai négerek a Mississippiről. Egymás szavába vágunk, ilyen különös módon kapcsolunk össze Európát Távol-Kelettel, én a Rába, Répce,

Rábca kanyarulatainak csendjét, békéjét, a Fertő-tó fölött lebegő selymes fények táncát idéztem föl, mert mindenhol szépek a vizek, ő hol a félelmetes ósvadont, hol a kínaiak és az oroszok óriásfolyamát dicsérte, annak partján volt a lágerük, az tartotta el őket hallal, rákkal, kagylókkal, anélkül éhen veszttek volna. Már alig őrizték szerencsétleneket, a fogoly biztos halálát jelentette, ha túlságosan messze csámborgott el a lágertől, mert vagy a vadak tépték volna szét, elsősorban az Amur-leopárd, vagy a bennszülöttek emeltek volna kapát-kaszát rája, hisz a szökött fogoly csak lopásból tud megélni. Önző beszélgetés volt, a beleképzeléses festést gyakoroltam, a nagy vizet, a csonttá aszott foglyokat, a helyi népviseletet rajzoltam meg otthon, a legnagyobb élmény mégis Imre bácsi danolása volt. Kicsi, keskeny békaszáját kitátotta, az ajkai alig mozogtak, s valahonnan a torkából jött ki a méla, édes, szomorú dallam; több tucat rajzot vettem papírra erről a kedves, mégis ijesztő arcról.

Soha ennyire lepusztult embert még nem láttam, éppen ezért volt hihetetlen az élettörténete és nagy titka, amit aznap elmesélt. Tartását, méltóságát veszítette el, s nem a fronton, nem az orosz fogságban, hanem itthon, először fiatalkorában a mostohával, másodszor teljesen leromolva, a fogság után, negyvenöt kilósan, felesége szíjcsapásai alatt.

Éppen kinőtt a kamaszkorból, mikor az anyja meghalt, apja másodszor ringó farú özvegyasszonyt vett feleségül, jóval fiatalabbat, mint ő volt, ez vezette be Imre bácsit a szerelem titkaiba. Legtöbbször a cipésműhelyben, egy keskeny priccsen húzta magára mostohafiát, máskor, ha csak ketten voltak otthon, süteménnyel, mézes pálinkával traktálta, s a hálószobában vetett kettejüknek ágyneműt. Az első két évben nagyon büszke volt arra, hogy a mostohája így kitünteti, kényelmes volt, nem kellett bordélyházba járni, így pénzbe sem került, gyermekáldás sem fenyegette, mert a néember meddő volt, de miután meg-nősült, már csak azért is szeretett volna kilépni ebből a bűnös kapcsolatból, mert rettegett a feleségétől, a büszke, gögös Wellmann Reginától, akinek úgy járt a szeme, mint a menyétnek, őt nem lehetett félrevezetni, ha viszont szakítani akart, a mostoha azzal fenyegette, erőszak vádjával följelenti a rendőrségen, így másfél évig tartott a viszonyuk az esküvő után is, akkor következett be a világra szóló botrány. Rendszerint vasárnap szeretkeztek, amikor apja kocsmába, felesége misére ment. Az, mivel már rég gyanakodott, visszatért a templomajtóból, s ott kapta őket lila paplan alatt, vetett ágyban. Konyhakést ragadott rájuk, félig öltözötten menekültek a szomszédba, egy hétig haza sem jöhettek. Aztán mindenki beletörődött, mindenki megkeseredett, mindenki gyűlölte a másikat, de tovább éltek ott, úgy együtt, mert

akkor nem lehetett könnyen elválni. Hála Istenek, jött a világháború, s ő elmehetett ebből a pokolból. Öt év után tért vissza Ázsiából, akkor bosszulta meg a felesége azzal, hogy naponta egyszer-kétszer, akárcsak gyermekkorában az apja, végigverte a cipésműhely lábszíjával az ágyban, s ő még kisujját sem tudta mozdítani, úgy le volt gyengülve. Mostanig titokban tartotta, én vagyok az első személy, akinek vallott, a gyermekeinek mégsem teregethette ki azt a szennyest, amiből kibújtak. Ez volt Imre bácsi életének féltett titka, akkora rettegéssel mondta el nekem, hogy elgyengült, végig kellett nyúljon a keskeny heverőn a műhely be- ugrójában. – Ha rám jött a honvágy Szibériában – mondta –, a mostohámra gondoltam és a feleségemre, s rögtön megbékéltem a sorsommal az Amur partján.

Azért volt tragikomikus a vallomás, mert nehezen tudtam elképzelni ezt a nyomorult féregembert

Casanova szerepben, akinek ráadásul délceg felesége van, mindenesetre megesküdtem, soha senkinek nem árulom el, de a nagy romlások idején terjed a pestis, s amikor Otíliaval vívtuk ordas harcunkat, részegen szemére vettem az apai örökséget, azt mondtam, tőle örökölte az immoralitást. Elismerem, árulás volt ez a javából, s nem a vallomástevő szenvedte meg, hanem Otília, fuldokolva zokogott, s átkozta a sorsot, hogy ő egy kékre, lilára vert férfitestből szivárgott erre a nyomorult világra.

Hasznom az egészből csak annyi volt, hogy az Imre bácsiról készült portréval kigyógyultam a fiatal festők betegségéből, s most már azt is meg akartam festeni, ami nem szép, ami nem feltűnő, nem hivalkodó, de mögötte kavargó örvények sejthetők; küzdelmes, vért izzadó évek után sejtettem meg, ami ésszel felfoghatatlan, azt, hogy a festmény beavatás a létezés titkaiba, ösztöneimmel éreztem, hogy a jól megformált kép akkor is hatásos, ha a téma – legyen az mező, növény, tárgy, emberarc – irritál, bántja a szemet, sérülünk általa, szenvedünk, de a műélvezet végeredménye a megtisztulás, a katarzis lesz.

Ekkortájt gyakrabban mentem haza a szüleimhez, és boldogan zuhantam vissza a természet ősállapotába. Hol egyedül, hol apámmal jártam az árnyékos pagonyokat, a soknépű nádasokat, a madárfütytős erdőket, hetekig úgy tanulmányoztam a sótól, hidrokar-

bonáttól, szulfátoktól megnyomorgatott tóparti növényeket, mint egy buzgó biológus, a szikes pusztá, a sztyepp-tó lett egyik nagy témám, s ha a szikso-fehér partot vagy a fehértippanos, ecsetpázsitos mocsárretet festettem, kerültem az erős színeket, helyettük a szennyes-fehéret vagy a kopott-sárgát használtam. Hany és Fertő-táj uralkodó tájeleme a nád, ez a szívós, elpusztíthatatlan, de szépbugájú, zászlós növény, vízpartok gyalogkatonája, valahol olvastam, az ember gondolkodó nádszál, mindenki tüzzel-vassal pusztítja, mégis él és terjed, tisztítja a vizet, hasznosságban egyetlen más mocsári növény sem versenyezhet vele, ezért igyekeztem beszédessé tenni, ha megfestettem.

Negativizmust emlegettek, ha szóba hoztak, ha rólam írtak, de én büszke voltam, mert egy addig ismeretlen flóravilágot fedeztem föl: a réti harmatkása volt régi

időkben a mannafü, akárcsak a pusztában zsidóknak a virágpor, apró magját köles helyett megfőzték; a sziki ballagófüvet görgeti ősszel a szél, mint a kék iringót, ezért „ballag”; a keserűdes csucor, vagyis az ebszőlő lila virágaival, – mérges, tojásdad alakú, piros gyümölcseivel válik ki a zöld-szürke egyhangúságból; a csenkesz népi neve, a veresnadrág is izgatott; a fülemüleszittyót azért szerettem meg, mert tömött virága ecsetre hasonlít, szóval a botanika összevegyült kapcsolódó, kereső tudatomban történelemmel, néprajzzal, nyelvészettel; ezek az én szülőföldem egzotikumai, mondogattam magamban, ezeket kell megszólítanom, mert ők beszélnek hozzám, zengik a túlélés ígéit, erre tanít Hany minden zombékja, víz alatti és víz feletti gyökere, szára, virága, melyek mindennapos küzdelmet vívnak a pusztá létezésért.

Teljesen nyilvánvalóvá vált számomra, hogy nem elég a tehetség, alá kell bukni, mint a gyöngyhalászok, a fizikai és spirituális világ rétegeibe, mert aki gyenge biológus, aki csapnivaló csillagász, rossz filozófus, aki tájékozatlan a néprajzban, zenében, népköltészetben, az jó festő vagy szobrász sem lehet, az képtelen megérezni s mintázni naponta a létezés gyönyörét és kínját.

Kiváló évfolyam voltunk, nagy részünk lázadó titán, de én nem jártam se engedélyezett, se titkos összejövetelekre, kételyeimet csak Petyával vitattam mondhat-

ni éjjel-nappal, s arra jutottunk, a művész, ha csak lehet, tartsa távol magát a napi politikától, ne vegyüljön össze azzal, mert korrumpálódik. De talán még nagyobb veszély az, hogy a kor elmúltával érdektelen lesz ő is. – Ne szolgálja ki a diktatúrát, hanem keressen olyan formákat, rejtjeles üzeneteket, amelyekkel a hatalom engedélye nélkül is kimondhatja az igazságot; hallgasson, ha muszáj, és szólaljon meg, ha a becsülete forog kockán. Ezt neveztük mi a szabadság selyemútjának, amelyet a kanyarok, lejtők, kaptatók és szakadékok elrejtenek a szem elől, a látó utas mégis végigmegy rajta.

– Élünk visszavonultan, politikai csatáktól távol, per sze, nem mindenáron – mondta Petya –, csak úgy tudjuk elkerülni a félelem és gyávaság csapdáit, ha eszeveszeten dolgozunk, s így, munkába tébolyultan, összeszorított fogakkal éljük túl ezt a nyomorult kort. Te a vászon és a paletta szelárnyékában húzódsz meg, én köbe, fába vésem, bronzba öntöm beszédes némaságomat. A festészetben, szobrászatban is kísért a zsurnalizmus és a csólatás, de nekünk nem primer, hanem szekunder jelzéseket kell felszínre hoznunk a világ rejtett zugaiból.

És sikerült. Ha nem is csorbulás-mentesen, ha nem is buktatók nélkül, de sikerült. Úgy rúgtuk fel a szocreál normákat, mint túlertt, nyüves gombát az erdőn, nem voltunk hajlandók sematizálni sem a tájat, sem az embert, sem annak mindennapjait – arra már csak dilettánsok és féltehetségek vállalkoztak –, ráadásul megindult egy képzőművészeti szamizdat, amely itt-ott megelőzte az írókat.

Egyszer én is próbára tettem a cenzorokat, Júdáspénz című képemmel kiléptem a passzív ellenállás sáncárból, de azt azonnal kizsúrizték a kiállításról, provokációnak minősítették mind a címét, mind a díszítőelemeket – nem ok nélkül. Ártatlan, szurdokerdőkben, kertekben is nyíló, kerekbecőjű, lilarózsaszín virág a júdáspénz, szakirodalmi neve holdviola, csakhogy a zörgő, érett magtáskák, a tászagymölcsök oldallapjait, amelyek miután megszáradnak, zörögnek és ezüstösen villognak, a boszorkánygombák minümpirosára, a vörös zászlók hajnalfény-bíbor színére festettem, bolsevista karácsonyfa lett belőle.

Főiskolai betegségeim közül a barbizoni iskola tartott legtovább, s hosszúra nyúlt a lábadozás, azt hittem, végleg lehorgonyzok itt, és Paál László-epigon lesz belőlem. De később is, már önálló művészként, a hetvenes években, csak az aprólékosan kimunkált, valóság-hű, gonddal, szeretettel megmunkált képet tartottam igazán jónak, s irtóztam a kontúrok egybemosásától, szerencsére ekkor már biztos vonalvezetéssel rendelkeztem, s uraltam a színárnyalatokat. Közel álltam a szuperrealistákhoz, de nem tudtam átvenni befagyasztott élettelenységüket, így régi jó mesterekhez, elsősorban Mednyánszky Lászlóhoz

és Van Gogh-hoz folyamodtam, ha bizonytalanság gyötört, ha kételyeim támadtak, s enyhén romantikus, kissé szecessziós, mégis realista képek születtek, valahányszor nekibuzdultam. A holland zseni elbűvölt, letepert, fölemelt, hol azt éreztem, legalább utánozni tudom, hol kiütötte kezemből az ecsetet, napokig, hetekig témferegtem tétlenül. Szaggatott pálcikás vonalait mind többször helyettesítettem be homokfodorral, büszke voltam erre a felfedezésemre, dűne-sorozatomban ékessége lett, csendéleteimmel is közeledtem hozzá, de dinamizmusát, bizarrságát, az agykéreg mámorát, kozmológiai távlatait csak csodálni tudtam, megismételni nem.

Csenderes című képemen évekig pepecseltem, s csak az egyetem után sikerült befejezni. Pangóvízes, sík területen rekettye, nyír, fűz, rezgőnyár, fiatal éger, igazi vegyes erdő, nedves talajon fölserkenő fák, bokrok, tisztásokkal tarkítva. Jellegtelen, sokféle föllelhető természeti képződmény, ahol sok a víz, ebből kellett egyedi, egyedülálló látványt teremteni, s ez csak úgy sikerült, hogy több térrétegből építtem föl a háttérrel, a Fertő-tó nádrengetege, mögötte víztükrök, leghátul fölsejlettek Ausztria kéklő, széljárta hegyei. A színárnyalatok sokaságát kavartam ki, a rekettye csónakos virágai rikácsoló sárgák, ezzel jeleztem a ledér tavaszt, a nyír törzse fehér, lecsüngő ágai barnák, a csöregérfű – szép, kacér nevén Éva-fűz – kékeszürke, a rezgőnyár ezüstös. A mézgás éger levelei sötétzöld tónusúak, de legalább négy más színben tündöklök ez a mi vidékünkön annyira kedvelt, gyakori fa: gyönyörű porzóbarkái tompa-sárgák, barna foltokkal, termővirágainak bimbócskái pirosak, s az előző év megszáradt tobozkái, amelyek rászáradtak az ágakra, fáradt-feketék. Csak a kutató szem veszi észre azt a küzdelmet, amelyet ezek fiatal fák, bokrok a csenderesben napfényért, levegőért vívnak. Amelyik gyorsan fel tud nőni, és a többi föl kerekedik, amelyik kitör az árnyékból, az életben marad, a többi sorsa az enyészet. Nem ez történik velünk is? Néhány lábom száradt fiatal fával, halott oldalággal jeleztem: a növények halála is halál, csak az ember látja mindig szépnak az ezerszínű, hulló leveleket, az avart, a rózsét.

Apám, a vadőr javasolta, másszak fel valamelyik vadlesre, ezekből a tornyokból felülről látszanak a növendék-fák, bokrok, tisztások. Igaza volt, egészen más látvány innen a táj, megnő, mélyebb dimenziót kap, madártávlatból más arcát mutatta minden ág, levél, s hogy festeni is tudjak, kis állványzattal toldotta meg a szűk ketrecet, ahova úgy léphettem ki, mint egy várkastély grófja. Téglalap alakú lécvázat is összekoppantott, egy filmben látta, ezen keresztül kukucsokálják a festők a tájat – mondta –, s mérik be az arányokat. Ragyogó famulus volt az apám.

Már gyerekkoromban babonás tisztelettel néztem fel arra a fára, amelyen madár költött, a fészek olyan volt, mint

bátor katonán a kitüntetés, öreg tábormokon a medalion, s ha netán a ritka és félnék fekete gölya tisztelt meg az erdőben egy daliás tölgyet, az esemény volt a javából, harmadik-negyedik faluban is tudták. Egyik legkedvesebb munkám a Madárfészek: messze kinyúló ágon két vörösbegy, öröködnék a fiókák déli szunyókálása felett, háttérben felhőlebernyeg, mozdulatlanság, csend, nyugalom, béke.

A naturalizmusból és a tájképfestészetben annyira kézenfekvő realizmusból nem az avantgárd mozdított ki, hanem a romantika. Mivel főiskolások voltunk, nemcsak a korstílusok elméletét, hanem azok festészeti gyakorlatát is tanulmányoztuk, így kaptam feladatul szülőföldem nagy egzotikumát, Jókai Névtelen vár című regényének illusztrálását, amivel már Léda-korszakomban is foglalkoztam. – Fösöd meg, fiam, ecsettel, amit Jókai leírt szavakkal – mondta Misi bá’. – A festészet haszontalan cafrang, ha csak azt adja vissza, ami már megvan, s nem azt, amit mi teremtünk.

A Kunyhóval egyszerre pusztult el ez a kedves képregényem, rajzok, temperák, vízfestmények, egy-két olaj. A várat, Jókai leírása alapján természetesen a Fertőtoba nyúló, keskeny földnyelvre helyeztem, fundamentuma cölöpépítmény, rőzsésáncsal védett töltés, a vízből hatalmas párafelhők szállnak fel, háttérben „*lilaszínű, ércfényű síkság... rézöld sávokkal*”, ami a nagy romantikus szerint is „*tündéri képtelenség*”. A lépcsőfeljáróig két nyilegyenes jegenyesor vezet, köztük kocsiút, azon zárt, komor-fekete hintó négy lóval, a bakon széles vállú, merev, egyenes derekú inas. Jólesett engedni a romantika kísértésének, jólesett megvalósítani azt, amit egy festőként indult, de az ecset, a színek, a formák helyett a szavak mámorába menekült, parttalan fantáziájú művész elképzelt: úgy merültem alá Jókaiiban, mint Burne-Jones Edward Botticelliben, Van Gogh Delacroix-ban, azzal a különbséggel, hogy az én tengerem az irodalom volt. S mivel ekkor még mindig a karikatúrát tartottam legfőbb életcélomnak, ezért hatalmas posztópapucsokba, „mamuszokba” bugyoláltam a cifradolmányos, darutollas magyar urak sárga csizmáit, akik a vár rejtélyes urát meglátogatták. Nádaratók járnak ma hasonló facipőkben, volt is ebből egy pár a Kunyhóm néprajzi gyűjteményében.

A rémromantika sem állt távol Jókaitól; a francia királylányt és annak testőrét, Vavel gróftot üldöző csapattest hátul szörnyű iszapláva, elől a vízi szörny által felgyújtott nádas tüztengere, a szélfúvás irányába terjedő lángfolyam szorongatja, ráadásul szederinda, folyondár szulák, vadkomló, iszalag tekeredik a lovak lábára, miközben egy nádkupacon torz hahotával röhögi Hany Istók az alattomos ingoványba tévedt, büszke gallokat. Mintha csak Victor Hugo Quasimodója támadt volna föl ebben a vad, kelet-

európai térségben: végre én is kitombolhattam magam kedvemre a korlátlan fény-, forma-, szín- és árnyék-mágiában, hideglelés füsthomályban, a színek permutációjában. Kedves professzorom, Körmendi Mihály szerint azt mutattam meg, milyen festő lett volna Jókai, ha a kezdetben választott pályán marad. – A festészet – mondta Misi bá’ az illusztrációk elemzése után – képes arra, amit hitelüket vesztett szavakkal már nem lehet kifejezni, a jó képen nemesfém ragyogást kapnak horpadt bádogtetők, hulló vakolatok világítanak, elkorhadt fakeresztek virágoznak ki, dülöngélő falak téglái állnak meg a levegőben, mondanak ellent a föld vonzásának és az elmúlásnak, amit, ha leírsz, kiröhögnek, fiam.

Aztán más munkáimon – ezeknek már nem volt közülük a Névtelen várhoz –, az elmerült falvak délibáb játécai: Jakabfalva, Fertő, Kenderalja és a hozzájuk tartozó ligetek, szántóföldek, erdők, amelyeket zöld víztenger takar. A szeszélyes tó kegyetlen játékot űzött azokkal, akik a kiszáradt mederbe költöztek, s ott házat építettek maguknak és az Istennek – németül a Neusiedler See ezt nevezi meg –, Széplakon még ma is a mélyből kihalászott harang kondul meg a templomtoronyban. Két olajképem készült a természet szeszélyes játékáról: a hatalmas vízmozgások szigeteket hoztak létre a Fertő tó vizében, azokon öreg fenyvesek, füzesek, éger-, rekettye-, nyár- és nyírerdők, körben sűrű nád, ugyanakkor Hanyban apró tavak sokasága: ott a víz a sziget. Szép ellentét, borzongató enigma, hisz ez a valóság már nem létezik, festés közben csak az olvasmányélményekre és a fantáziára támaszkodhattam, ennyi erővel szatírokat, nimfákat és játékos, kecskeszarvú pásztoristent, Pánt is elképzélhettem volna az egzotikus tájra.

Az egész Fertő-sorozatot sikerült jó áron eladni, mert a vevők java része a látványos természeti tüneményeket szereti: foncsoros kérgű, magányos fa, tóba hanyatló nap, tüzes vagy öntött ezüst víztütkör, késő délután bíborszínűre változó nádrengeteg, a tükröződés szemet bántó játécai, mocsár fölött imbolygó lidérc. A Fertő-tó nyár végén és ősszel keletről és északról érkező vízi szárnyasok pihenőhelye, ilyenkor robbanó madárkaréjok és V-alakba rendeződött vadlibák lepik el az eget, óriási seregek landolnak a tó felszínére, csapatok zökkennek zombékokra, felszálláskor tapsikolják lábukkal egy szakaszon a vizet, szárnyukkal csapkodják, fodrozzák a felszínt, vagy éppen elcsendesedve, fél lábon álldogálnak, csőrüket a szárnyuk alá dugva: jó és hatásos témák, kimeríthetetlen helyzetek sokasága, és én szorgalmasan készítettem a rajzokat, vázlatokat, sokszor ott helyben elkészült az akvarell vagy tempera, ecsetvonásra sem volt szükség a műteremben, megtörtént, hogy nyers állapotban tépték ki kezemből, s vették meg jó áron a szájtáti osztrák turisták. Kedvenc

helyem maradt az egyetem utáni időszakban is ez a tocsogós, süppedékes part, keskeny lagúnák, apró nád-szigetek világa, s nagy szerelmem, a Fertő tó.

Árnyékok és fények kölcsönhatását, gyűrődését és torlódását is itt sikerült megfigyelni s megragadni a Madáravartán, estefelé a tóparton. Láttam, a lenyugvó nap izzása sem mindig egyforma, néha ezüst, máskor tűzpiros vagy kékeszöld a víztükör, de még ez sem illett bele a dogmarendszerbe, hisz a plein-air szocreális tanáraink szerint – olyan is volt szép számmal – a bűnös múlt valóságghamisító, hazug irányzata, illetve műfaja volt. Azzal sajnos nem törődtek, hogy tájképeimnek még nincs belső ragyogásuk, nincs mindig olyan atmoszférájuk, amely megkülönböztetné azokat a tanulmánytól, az illusztrációtól, keserves tapasztalatokkal, rengeteg gyakorlattal magamtól jöttem rá, hogyan kell megvalósítani harmóniával vagy éppen a harmónia megbontásával, jó perspektívával, helyes aránnyal, éles kontúrokkal vagy satírozással a kifejezés erejét, artistikumát, a stílus egységét, hol, mikor kell megkülönböztetni az árnyalatokat a tónusoktól, és milyen esetekben kell egybemosni a kettőt, mikor indokolt alárendelni a vonalat a színeknek és fordítva. Úgy gyűjtötte össze a fényt a Fertő tó, mint egy nagyítólencse, s sugározta ki azt a partvidékre, ez a víztükör volt az én igazi egyetemem, amit már gyermekkoromban annyiszor megbámultam, a káka, a sás, a gyékény, a zombék, a bokrok, a nádszálak tótágast álltak, amit sokkal nehezebb volt megrajzolni, mint a valóságos felszínt. A színkezelés kínjait is csak itt, a kijelölt territóriumon éltem át, a tónusok mások hajnalban, mások délelőtt, mások estefelé, és mások tavasszal, mint nyáron vagy ősszel, minden kavarog, ráadásul nekem még változtatnom is kell ezen a kaleidoszkópon, ez az én hozzáadásom, mert ugyanúgy, ahogy a természet megalkotta önmagát, nem érdemes lemásolni, legyen bármilyen csodálatos: bőromon éreztem a közzsájon forgó igazságot, a művész élete, világa, sorsa azonos a stílusával. Volt olyan képem, amelyet egy évszakban nem tudtam befejezni, a Tőzgeboglyát augusztusban, perzselő melegben kezdtem el, a délutáni nap átsütött rajta, izzottak a téglák közötti rések, ez a zengő-piros izzás jelentette a mogorva barnásszürke tőzeg kontrasztját, de közben ősz lett, emiatt csak a következő év nyarán lett kész a különös fénymáglya. Talán legjobb képem, kedvencem volt, nagyon sajnáltam, amikor a lakásvásárlás lázában el kellett adni.

Dekódolni kell a természetet! Ezt a szólamot, ezt az elméleti igazságot is csak itt, a csenderesekben, lápréteken, fűz- és rekettyebokrok között, ijesztő horhosok, nedves vápák mélyén, turjánokban, égerfák alatt, pagonyokban, folyók fattyúágainak partján nőtt sarjerdőkben lehetett megfigyelni és megragadni, itt

értem tetten az ellentétekben megnyilvánuló ritmust: tűztorkú virág, benne méh vagy dongó, pókháló és zizzenve, donogva vergődő légy, barázdabillegető, csőrében tekeredő földgiliszta, tomboló vihar és bénító kánikula, csendes esték melege és hajnalok borzongása, vakító fény és zúzmarás köd, ökörnyal és tiszta őszi égbolt. Az őskáosz és a környezet kölcsönhatásából keletkezett ez a ritmus, ezt kell vászonra vinni, mert a jó kép sohasem csak egy állapot megrajzolása, hanem egy folyamat láncszeme, vele fejeződik be egy szakasz, s általa kezdődik a következő, nincs kezdet és vég ebben a profán és apokrif rózsafüzérben.

S még hátra volt a legnehezebb téma, az ember arca, fintorai, a mimika, amit a régészeti leletekből ismert hosszúfejű hun, rövidfejű avar és besenyő koponyákra kell ráképzelné, a gesztusok, a jellem, a személyiség, továbbá a tárgyak, eszközök, szerszámok, Hany és Rábaköz lakóinak ősi foglalkozása, halászat, pásztorkodás, fazekasság, gyékényszövés, tőzgebányászat: induló festő számára izgalmas témák és megoldhatatlannak látszó feladatok.

Napokig bolyongtam, hónom alatt festőállvány, paletta, kartonlapok, számszámra készültek a rajzok, vázlatok, közben szemlélődtem, meditáltam, neszekre, hangokra és a hangokkal társuló színekre figyeltem, s néma beszéddel mormogtam magamban a végtelen, monoton felsorolást, ami számomra nem monotonia volt, hanem ritmus: a természet törvényei szerint azonos értékű az emberrel a csibor, a díszlonc, a muslica, a papsajt, a rétisas, a daliás tölgy, a fenséges gímszarvas, az útilapu, a csupaszcsga, az őzgidá vagy a hosszú szarvú, széles szügyű magyar szürke marha, s tudni, nagyon kell tudni a festőnek, hogy a fák alatt, a bokrok alján nemcsak avar és rözse korhad, hanem ibolyaszínű csend honol, hűvös homály lapul, harmatpermetbe bűvő virágok titkai remegnek.

Soha nem éreztem azt a magányt itt, mint kétféle ember között Budapesten, együtt lélegzett velem ez a világ, felidéződött gyermekkorom és számtalan kedves tárgy képe: fényesre kopott három ágú favilla, emberi-kéz csiszolta, sima szerszámnyelek, kedvenc mázas csuprom, a vízmerítő kártya, öregapám tűzcsiholása csikóhal formájú acéllal, a kovakő és a meggyújtott tapló illata, története a békanyúzásról, rákászásról, lólábú kísértetről, mocsarak fölött imbolygó ludvércről, a kévébe kötött lányról. Minden munkámnak ez a háttér adta meg aztán a hitelt, ezért jogosan hittem, természetközpontú világom magasabb rendű, mint a civilizációs ártalmaktól megnyomorított nagyvárosi élet.

Futószalagon gyártották akkor a tájképeket, az volt a kibúvó, ezért, aki csak tehetett, akárcsak a tatár-török időkben – erdőre, mezőre, nádasba menekült a szocreál dogmák elől, de jó tanáraink figyelmeztettek, lírai abszt-

rakció nélkül elsekélyesedik ez a nagy múltú műfaj. Én is csökkentettem a térhatást a síkhatás előnyére, közben Bazaine munkái után kapkodtam, a kontúrvonalak sem voltak már olyan élesek, mint eddig, de soha nem tudtam lemondani teljesen az alakról, a tárgyról, figuráról, annál is inkább, mert egy letűnt világ, Hany megörökítését tekintetem feladatommak. Együttal csapda is volt ez számomra, hisz tudtam, a jó kép a megfogható és a megfoghatatlan világ határán születik. Az erős érzelmi hozzáállás azt eredményezte, hogy mindig megmaradt festézetem narratív, emocionális jellege, igazat mondott a rektorom, soha nem sikerült szenttelen távolságból szemlélni a témát. Sok rajzom, vázlatom készült az akkor már csak múzeumokban vagy százéves házak padlásain, pincéiben, pajtáiban föllett tárgyakról: vatalé, halfüles, ivócsanak, vejsze, csíkvarsa, szigony, nádvágók fapapucs, vagy a kiveszőben lévő népszokásokról: ólomöntés, lucázás, regölés, suttyóbal. Legtöbb vázlatom el sem jutott a temperáig vagy az olajig, szétéptem, elégettem nagy részét, csak néhány élte túl a kezdő, a vajúdó festő dühöngését. Egy-kettő szerencsére megmaradt, egyiken sommások, aratónap-szamosok fekszenek bal könyökükre támaszkodva világoskék abrosz körül a pőre tarlón, és tésztával dúsított, sűrű bablevest kanalaznak, ez volt a Cakompakk. Karnyújtásnyira a sommások mellett, térdei alatt összekulcsolt kézzel, fiatal nőszemély ül, s figyel, kinek ürül a cseréptála, kinek kell még tölteni az ételhordó fazékból. Néprajzi szakkönyvekben búvárkodtam, század elei fényképeket kerestem ki albumokból, három-négy tájegység jellegzetességét akartam megörökíteni, Hany, Rábaköz, Fertő. A cseréptálakon fel lehetett ismerni Dör híres fazekasiparának díszítőelemeit, a képfestő műhelyek terméke, az abrosz is beszédes volt, de tudtam, ennek még kevés köze van a festészethez, ezt egy fényképész is lencsevégre tudja kapni, igazi feladatam az előredölt fejek, a kihevült, rancos arcok, a sólé-marta barázdák megörökítése, s az a mohóság, ahogyan rávetik magukat a cakompakkra. Két öreg sommás fog nélkül, behorpadt arccal nyámmog, a három fiatal vadul, kidülledt szemmel harap, rág, s úgy tép hozzá a kenyérből, mint szavannán a ragadozók az áldozat húsából. Misi bá' szerint ritkán születik ilyen jó Brueghel-utánzat, de ha akarom, Borinage-ba is be tudja helyezni ezeket a torz pofákat, alakokat. S mivel ő szinte sohasem magyarázott hosszadalmasan, most is csak dűnnyögött valamit az orra alatt arról, hogy sem a groteszk, sem a torz, de még a jól megfőstött morbid sem azonos a csúnyával, miért nem tudom azonnal elfelejteni, amit a régiektől tanultam, mert csak így, ezzel a szándékos felejtéssel juthatok el önmagamhoz.

Ezzel természetesen agyoncsapott, hetekig nem vettem kézbe az ecsetet, Uramisten, hányadszor futok rá ezekre a homokzátanyokra, hányadszor kerülök függőségbe hol Brueghellel, hol Van Gogh-gal, hol valamelyik poszt-impressionistával, pedig a környezet, mindenekelőtt a tarló rajza jól sikerült, a sötétbarnától a világossárgáig minden árnyalatot kikevertem, s a sommások, aratómunkások robotmezejének végtelenségét is jelezni tudtam.

De még sok, a paraszti táplálkozáshoz kapcsolódó jelenet – zablőcsütörtök, komatál, disznótör – szolgált alkalmat arra, hogy a nagy németalföldi festőt, Brueghelt tanulmányozzam, legtöbb vázlatom tudatos utánzat volt, s másoltam is néhányat reprodukciók alapján. Éreztem, milyen nehéz mértéktartóan, visszafogottan használni a vaskosság, a groteszk eszközeit, mekkora a kísértés az indokolatlan torzításra, mekkora élvezet elhajolni a sátánizmus, a gonoszság, bestialitás irányába. A Cakompakk alakjainak arcán nyoma sincs a fényes jelnek, hogy ők is emberek, saját büntudatom elhomályosítása végett megvontam tőlük a derűt és a fényt, így magamon tapasztaltam meg, hogy a kegyetlenség, a kíméletlenség veszedelmes emberi és művészi élvezet. Mindentudó magiszterem, Körmendi Mihály hevenyészett félmondatokban odavetette, még az orosz cár is megfedte Zichy Mihályt, amiért az szarvakat festett a háborúba bevonult és megsebesült tisztek fejére. És hogy finomítson valamicskét szerinte elvetemedett stíluson, utolsó nyári vakációmra arra ítélte, másoljam le az osztrák barokk nagymesterének, Maulbertschnek dunántúli oltárképeit, freskóit, az pont Brueghel ellentéte. A templomok csendje nagyobb élmény volt, mint a barokk színpompa, szokatlan megrendüléssel éltem át, Istennel ugyanis soha nem tudtam, csak némán, szavak nélkül értekezni, rendszerint tölgyek, bükkök, jegenyék alatt, mint apám, s most végre az ő szent házában is bekövetkezett ez, de csak éjszaka, ha sikerült reflektorokat szerezni, s hajnalig dolgozhattam. Ilyenkor boldogan menekültem a lélek feszültségeit enyhítő irracionálisba és misztikába. A létértelmezők vitája dült éppen Európa-szerte, ateista és hívő egzisztencialisták csaptak össze, és temették el Istent, illetve azonosították a semmivel, s nekem itt, az éjfél utáni kábulatban jólesett kikapcsolni a tudatot; ebben a fél éber állapotban nem a létezés élményét éltem át, hanem az önátadás misztériumát. Tudom, ez a begubózás: miként a selyemhernyó is csak egyetlenegy szálát termel szövőmirigyével, s hálózza be magát, úgy az én alámerülésem is egyéni, egyedi volt, olyan kapcsolat az Úrral, amely senki máséval össze nem téveszthető. Fontos volt számomra ez a tisztító magány, mert ha szétnéztem a világban, jobbára beteg, perverz témák

tömkelege szomorított, sokan, nagyon sokan csak bizarr ötleteket fröccsentettek vászonra, a szórópisztolyt már majom kezébe is odanyomták, a vágókés gyakrabban került elő, mint az ecset, s a régi mesterek anatómiai, rajztani, fénytani tudásáról hallani sem akarnak.

Igen, használt a lecke, Misi bá' pedagógusnak sem volt kutya, derűs, vidám képem készült ezekben a hetekben, hónapokban: a Kerekperec. A leghíresebb perecet nem is Hanyban, hanem Rábaközben sütötték, s olyan hangulatos történet társult hozzá, muszáj volt megfesteni. Nem, nem a történetet, hanem a hitet, a szép, legendás hiedelmet. Kihevített, forró kemence szájában háttal álló, tűzről pattant menyecske áll, kezében lapát, azon percek, éppen most taszítja be az ásító üregbe, karcsú dereka, előrehajlott felsőteste, ringó, bő szoknyájának rezdülése pikáns, rejtett érzékiség, két oldalt, szemben a nézővel kipirult, magyaros arcú, hahotázó kamaszok, fiúk, lányok, mert az a babona járta, csak akkor lesz finom a perec, ha sütéskor kacagnak az odaparancsolt gyerekek. Micsoda szépség már maga az ötlet, azóta is imádok minden szép babonát. Magasiskola volt a Kerekperec festése, mert végre megtapasztaltam, milyen nehéz mozgalmasságot vinni a képbe, milyen figyelmet, aprólékos munkát

követel vidámságtól sugárzó arcokat megrajzolni, mit jelent a dinamizmus és a derű egy tömegjelenetben. Föltámadt bennem a humorista, mindent kör alakúra rajzoltam, kerek-domború volt képeken a kemence, a menyecske fara, a gyerekek kacagó arca, a lapát, a percek, így egyszerre sikerült vászonra vinni az erotikát, az érzelmi töltetet és a gyermeki ártatlanságot.

Végül, a tájképekkel és életképekkel egy időben, hol az egyiket, hol a másikat helyezve előtérbe, halomszámra gyártottam a csendéleteket, ezekből mesterem egyetlen egyet tartott igazán időtállóknak, a Vatalét. Hordó alakú edény, más vidékeken csobolyónak nevezik, azzal hordanak kapásoknak, kaszásoknak, aratóknak vizet a mezőre. A képen ellipszis alakúra nyújtottam a konyhaasztalra helyezett vatalét, előtte két szögletes birsalma, mellette szilvaízes fazék, a háttér népi faliszőnyeg-imitáció. Mind az enteriört helyettesítő szőnyeg, mind az egész kompozíció alapszíne szürkésbarna, csak a két birsalma élénk sárgája világít, és a cserépfazék acélosba játszó, dúsított cserelevél-zöld színe kölcsönöz az egésznek ódon jelleget. Éreztem, képbe zártam a múltat és a csendet.

OLÁH ANDRÁS

mártós pennával írt szerelem

*beteglátogatóba mentem óvatos-félszegen
az egyik szoba szürke mélyéből
sápadt arcod tűnt elém
az esőkabátom zsebéből kikandikáló csokoládét
mamád kezébe nyomtam
néked vittem pedig de szégyelltem odaadni
„beszélgetsek csak” – hagyott bennünket
magunkra s nekem máris kiszáradt a szám
te sem tudtad kezelni a helyzetet
hagyta hogy a leckéket soroljam konok együgyűséggel
hamar végére értem a listának
kérdőn rám néztél
én meg gyáván lesütöttem a szemem
mártós pennával írtunk akkoriban
az itatóspapírt bámultam ahogy puhán
magába szívta a betűk laza vonalát
aztán a tanító néni otthagytott
piros betűit méregettem
furcsa borzongás futott végig rajtam
mikor hajad az arcomhoz ért
– illatát hazáig megőriztem*